

Відгук

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора, професора кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини Кочубей Тетяни Дмитрівни на дисертацію Поліщук Ірини Віталіївни «Освітня і експериментально-виховна діяльність Тамари Дмитрівни Дем'янюк (1944-2013)», подану на здобуття ступеня доктора філософії з напряму 01 Освіта/Педагогіка, спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки/Науки про освіту

Актуальність дисертаційного дослідження Ірини Віталіївни Поліщук зумовлена значним інтересом наукової громадськості українського суспільства до досліджень з історико-педагогічної проблематики, особливе місце серед яких відводиться педагогічним персоналіям. Тому звернення дисертантки до тематики освітньої, експериментальної та виховної діяльності Тамари Дмитрівни Дем'янюк, завідувачки кафедри теорії і методики виховання та Всеукраїнської науково-дослідної лабораторії інноваційних технологій вказує на актуальність для сьогодення піднятої авторкою проблеми та є безперечно цінним для розвитку сучасної освіти і науки в Україні і заслуговує на увагу серед наукової спільноти.

Підсилює актуальність та значущість кваліфікаційної наукової праці ще й той факт, що освітню і виховну діяльність, життєвий шлях професорки Тамари Дмитрівни Дем'янюк дослідницею розглянуто у контексті інтеграції вітчизняної освіти і науки, як необхідної умови інноваційного розвитку України. Також, наразі набуває актуальності поєднання освітньої, наукової та експериментально-виховної діяльності професорсько-викладацького складу в закладах вищої освіти. Прикладом саме такої діяльності є постать Тамари Дмитрівни Дем'янюк, спадщина якої, як слушно зазначає дисертантка, є збагаченням «національно-культурного і духовного відродження України».

Актуальність кваліфікаційної наукової праці Тамари Дмитрівни Дем'янюк посилюється ще й тим, що вона здійснена на зламі двох епох – епохи комуністичного виховання і матеріалістичного світогляду та епохи національно-патріотичного виховання й духовного розвитку особистості.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконано у рамках комплексного дослідження кафедри теорії і методики Рівненського державного

гуманітарного університету «Теоретичні та методичні засади різновекторності інноватики у вихованні: досвід, реалії, перспективи» (державний реєстраційний № 0115U000268).

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вперше дисертанткою представлено науково-педагогічний портрет відомої в Україні вченої, дослідниці та науковиці Тамари Дем'янюк; виявлені авторкою і покладені в основу описаного портрету такі характеристики як напрям та сфера педагогічної діяльності вченої, її педагогічна майстерність та світогляд, особисті якості вченої, взаємодія з колегами та вихованцями. Безперечно науковою новизною авторки є здійснений нею аналіз діяльності наукової школи Тамари Дем'янюк, який уможливив встановити, що наукова школа вченої за типом наукової ідеї є експериментальною, за функціональним призначенням – прикладною, за рівнем локалізації – всеукраїнською.

Дисертантці вдалося розкрити зміст експериментально-виховної діяльності закладів освіти м. Рівне та 10 районів Рівненської області за керівництва Тамари Дем'янюк (с. 22) та встановити що ці заклади виступали експериментальними майданчиками всеукраїнського (19 напрямів) та регіонального (47 закладів освіти і 8 методичних кабінетів) науково-дослідницької лабораторії інноваційних виховних технологій РДГУ.

Науковою новизною є й те, що авторка увела до наукового обігу раніше неопубліковані праці Тамари Дем'янюк, спогади приватних осіб про неї, 45 справ архівних матеріалів з метою конкретизації відомостей про педагогічну діяльність науковиці тощо.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що систематизовані та узагальнені положення, фактологічний матеріал, джерельна база дослідження можуть стати підґрунтям для подальших наукових пошуків з історії педагогіки; для оновлення змісту навчальних курсів «Педагогіка», «Історія України», «Педагогіка вищої школи», «Педагогічне краєзнавство» та ін. Основні положення, результати і висновки стануть у нагоді при написанні монографій, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, курсових і кваліфікаційних робіт тощо. Також можуть застосовуватися у системі післядипломної освіти педагогічних працівників тощо.

Повнота викладення матеріалу дисертації у наукових публікаціях. Основні результати дослідження оприлюднено у 13 одноосібних

наукових працях авторки, серед яких 3 відображають основні наукові результати (опубліковано у наукових фахових виданнях України), 1 - у зарубіжному науковому виданні (Польща), відповідно до вимог МОН України - у виданнях опублікованих в країнах, що входять до Європейського союзу, 6 - апробаційного характеру, 3 - додатково відображають наукові результати дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень. Достовірність отриманих результатів визначається використанням сучасних історико-педагогічних методів дослідження. Дисертаційне дослідження Поліщук І. В. характеризується цілісністю і смисловою завершеністю, проведене на належному науковому рівні. Результати та наукові положення дисертаційної роботи достатньо повно представлено в публікаціях авторки. Отримані результати і висновки дисертаційної праці не викликають сумніву.

Структура та зміст дисертації, її завершеність та відповідність встановленим вимогам щодо оформлення.

Дисертаційна робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (383 найменувань) та 42 додатків. Повний обсяг дисертаційної роботи становить 348 сторінки, із них 207 сторінок основного тексту.

Заслуговує на увагу використана у процесі дослідження потужна джерельна база, що складає понад 250 друкованих праць Тамари Дмитрівни Дем'янюк, нарративні джерела, публікації періодичних джерел та інтерпретаційні джерела.

До позитивних моментів дисертаційної роботи варто віднести вдало сформульований науковий апарат дослідження, підібраний комплекс методів, чітко визначені хронологічні межі дослідження, обґрунтованість авторкою вибору нижньої і верхньої хронологічних меж, що в сукупності забезпечило логічний виклад матеріалу дослідження та вірогідність здобутих дисертанткою результатів дослідження.

Дисертаційна робота виконана на обширній джерельній базі, зокрема дисертанткою опрацьовано 383 найменувань різних джерел, з яких 45 архівні джерела, що уможливили авторці ширше розкрити освітню та експериментально-виховну діяльність Тамари Дмитрівни Дем'янюк.

Вагомою заслугою дисертантки є введені нею до наукового обігу нові архівні матеріали. Зокрема, це матеріали фонду Державного архіву

Рівненської області, Наукової бібліотеки й архіву Рівненського державного гуманітарного університету; праці Тамари Дмитрівни Дем'янюк (понад 250 праць), нарративні джерела, публікації періодичних видань, приурочені діяльності вченої, інтерпретаційні джерела тощо, зазначені авторкою на с. 21 дисертаційної роботи.

У процесі дослідження Іриною Віталіївною опрацьовано також матеріали фондів Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, Державної науково-педагогічної бібліотеки імені В.О. Сухомлинського НАПН України та інші, що уможливило їй глибоко і повно проаналізувати освітню і експериментально-виховну діяльність вченої.

Опрацьована дисертанткою джерельна база є достатньою для виявлення історіографії проблеми, опису джерельної бази, освітньої та експериментально-виховної діяльності Тамари Дмитрівни Дем'янюк.

У першому розділі «Теоретичні основи дослідження» дисертанткою висвітлено історіографію проблеми та джерельну базу дослідження, розкрито категоріально-поняттєвий апарат дослідження, окреслено життєвий і творчий шлях вченої крізь призму розвитку вітчизняної освіти.

Грунтовність кваліфікаційної наукової праці засвідчує опрацьована дисертанткою джерельна база дослідження, яка представлена опублікованими і неопублікованими (архівні матеріали) документальними джерелами; інтерпретаційними джерелами, довідково-бібліографічною літературою та матеріалами періодичних видань. Такий підхід уможливив Ірині Поліщук (с. 26) з'ясувати той факт, що історіографія досліджуваної проблеми є незначною і потребує подальшого вивчення.

Дисертанткою схарактеризовано історіографію педагогічного спадку Тамари Дмитрівни Дем'янюк та встановлено, що публікації приурочені життєвому та творчому шляху, а також діяльності вченої з'явилися наприкінці ХХ ст. і мали більше описовий та інформативний характер. До позитивних моментів дисертаційного дослідження відносимо здійснену авторкою класифікацію джерельної бази за змістовим і видовим критеріями.

Аналіз дисертанткою наукового спадку вченої засвідчує й те, що на теперішній час досліджень приурочених освітній та експериментально-виховній діяльності науковиці виявлена незначна кількість, що й зумовило необхідність подальшого його вивчення.

Вагомим моментом дисертаційної роботи є й те, що Іриною Віталіївною Поліщук виявлено чинники, що вплинули на формування освітньо-педагогічних ідей вченої, до яких вона відносить: родинне і соціальне оточення, соціально-економічні, політичні, система шкільної та інститутської освіти, педагогічна діяльність, наукова діяльність, професійне оточення, самоосвіта і саморозвиток.

Важливим здобутком є виокремлені дисертанткою два періоди становлення педагогічних поглядів вченої, її активної науково-педагогічної діяльності та формування її суспільно значущих рис, зокрема таких як:

- радянський (1944-1991рр. – формування особистості, початок і становлення професійної діяльності педагогині);
- період державної незалежності України (1991-2013 рр. – найбільш творчий період наукового життя вченої).

Здійснений аналіз праць Тамари Дмитрівни Дем'янюк дозволив дисертантці систематизувати їх за двома основними підходами: хронологічним та проблемно-тематичним відповідно до тематики структурних підрозділів дисертації.

Отже, теоретичні засади дослідження представлені дисертанткою у розділі 1., а саме історіографія проблеми, джерельна база та категорійно-поняттєвий апарат дослідження, життєвий і творчий шлях науковиці у контексті розвитку вітчизняної освіти висвітлено в повному обсязі.

У другому розділі «Освітня діяльність Тамари Дмитрівни Дем'янюк» дисертанткою зацентровано увагу на основних напрямках освітньої діяльності вченої, науковій діяльності, її науковій школі та науковому портреті вченої.

Вдалими, на наш погляд, є виокремленні дисертанткою у підрозділі 2.1 основні напрями освітньої діяльності Тамари Дем'янюк, а також схарактеризована нею у підрозділі 2.2. наукова діяльність вченої. Ми суголосні з думкою дисертантки про те, що наукова діяльність Тамари Дмитрівни вирізнялася глибиною осягнення сутності досліджуваних науковицею проблем, актуальністю, прогресивністю думки вченої та науковою новизною.

До позитивних моментів дисертаційної роботи відносимо й те, що Іриною Поліщук з'ясовано, що наукова діяльність вченої здійснювалася цілісно завдяки інтеграції наукової, освітньої та виробничої діяльності, а також виокремлені дисертанткою ознаки наукової школи (п. 2.2) та здійснену авторкою типологізацію наукової школи. Зокрема нею виокремлено чотири

типи наукових шкіл: 1) за типом навчальної діяльності – науково-дослідна; 2) за типом наукової ідеї – експериментальна; 3) за функціональним призначенням знань – прикладною; 4) за рівнем локалізації – всеукраїнською.

Варто відзначити й вибудовану дисертанткою на с. 77-78 дисертаційного дослідження організаційно-педагогічну модель діяльності Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій (Рис. 2.3.) очолювану Тамарою Дмитрівною Дем'янюк.

Позитивним моментом у дисертаційній роботі є представлений Іриною Поліщук у підрозділі 2.3. науково-педагогічний портрет ученої, в основу якого покладено такі характеристики як: напрям та сфера педагогічної діяльності, педагогічна майстерність, світогляд, особисті якості, взаємодія з колегами та вихованцями, фахові вподобання вченої. З цією метою дисертанткою використовувалися «спогади колег, однодумців, вихованців, рідних, а також архівні документи» (с. 107), що уможливило дисертантці в повній мірі вималювати науково-педагогічного портрета Тамари Дмитрівни Дем'янюк.

У третьому розділі «Експериментально-виховна діяльність Т.Д. Дем'янюк в освітніх закладах Рівненщини» розкрито сутність експериментально-виховної діяльності в закладах освіти, висвітлено експериментальну діяльність ученої на Рівненщині (експерименти всеукраїнського рівня та експерименти регіонального рівня).

У процесі дослідження Іриною Віталіївною Поліщук експериментально-виховної діяльності вченої на основі аналізу джерельних матеріалів, публікацій Тамари Дмитрівни Дем'янюк дисертантка дійшла висновку, що експериментально-виховна діяльність вченої виступає способом практичного освоєння інноваційних процесів в освіті, реалізації програми розвитку, апробації інноваційних форм і методів, що уможлиблюють змінити систему освіти і виховання (підрозділ 3.1).

Суголосні з думкою дисертантки про те, що ефективність експериментально-виховної діяльності витікає з внутрішніх інтенцій та задається живими процесами, що й було закладено, як зазначає дисертантка, в основу організації експериментально-виховної діяльності Т.Д. Дем'янюк.

Заслугою авторки є виокремлені нею чотири основні напрями експериментально-виховної діяльності в закладі освіти, зокрема такі як педагогічний експеримент та система ефективного управління; особистість педагога, становлення його професійних якостей, формування професійних

компетенцій, професійний саморозвиток і самовдосконалення; особистість дитини, її розвиток, формування соціальних компетенцій тощо, характер і умови взаємодії між суб'єктами освітньої установи, які задають відкриті людські стосунки.

Дисертанткою доведено, що Тамарою Дмитрівною Дем'янюк крім освітньої діяльності здійснювався науковий та методичний супровід експериментально-виховної діяльності закладів освіти м. Рівне та Рівненської області, що стали майданчиками всеукраїнського та регіонального рівнів Науково-дослідної лабораторії інноваційних виховних технологій Рівненського державного гуманітарного університету. Аналіз діяльності Тамари Дмитрівни дозволив дисертантці дійти висновку, що науковиця була фундатором, організатором та керівником різновекторної експериментально-виховної діяльності, яка здійснювалася за 19 напрямками.

Іриною Віталіївною Поліщук наголошено на тому, що здійснювана вченою експериментально-виховна діяльність уможливила педагогічним колективам перейти від авторитарно-дисциплінарної до особистісно орієнтованої парадигми виховання і внести зміни в зміст виховання, що вказує на актуальність поглядів Тамари Дмитрівни Дем'янюк та її педагогічних ідей для сьогодення.

Суголосні з висновками дисертантки про те, що до позитивних результатів експериментально-виховної діяльності Тамари Дмитрівни варто віднести внутрішні інновації, оновлення парадигми освітньо-виховного процесу, розширення мережі учнівських об'єднань за інтересами, зміни в методичній роботі (с. 199).

Відзначимо, що на основі теоретичного узагальнення Іриною Поліщук запропоновано висновки, обґрунтованість яких підтверджується всім змістом дослідження та відповідають завданням дослідження.

Структура роботи є чіткою, виклад матеріалу дослідження вирізняється завершеністю, логічністю, послідовністю, науковою обґрунтованістю положень.

Дисертаційне дослідження Ірини Віталіївни Поліщук «Освітня і експериментально-виховна діяльність Тамари Дмитрівни Дем'янюк (1944-2013)» відповідає встановленим вимогам щодо оформлення такого виду робіт.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи.

Поряд із вказаними позитивними сторонами дисертаційна робота містить певні моменти дискусійного характеру, а саме:

1. Апробацію результатів дослідження авторкою здійснено на 24 різного рівня науково-практичних конференціях, з них на 4 міжнародних, 14 – всеукраїнських, 6 - регіональних конференціях, що проводилися в межах України. Проте, робота значно виграла б якби апробацію результатів дослідження було здійснено й на міжнародних конференціях безпосередньо за кордоном.
2. Дисертаційна робота Ірини Віталіївни Поліщук набула б більшої вагомості завдяки ширшій географії публікацій результатів дослідження як в Україні так і в зарубіжних країнах.
3. Список праць в яких опубліковано основні результати дисертації варто було б подати у такій послідовності: 1) праці у наукових фахових виданнях України; 2) праці у закордонних виданнях країн, що входять до Європейського союзу; 3) праці апробаційного характеру; 4) праці, які додатково відображають наукові результати дослідження.
4. На с. 55 дисертанткою наголошено на різновекторності інтересів вченої, тому варто було б схематично відобразити напрямки наукових інтересів Тамари Дмитрівни Дем'янюк, що значно підсилило б дисертаційну роботу.
5. Дисертаційне дослідження значно збагатила б таблиця Публікацій наукових праць Тамари Дмитрівни Дем'янюк у періодичних виданнях перерахованих на с. 201 кваліфікаційної наукової праці.

Зазначені зауваження та побажання носять рекомендаційний та дискусійний характер, проте не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження Поліщук Ірини Віталіївни.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Поліщук Ірини Віталіївни «Освітня і експериментально-виховна діяльність Тамари Дмитрівни Дем'янюк (1944-2013)» подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки/Науки про освіту за своїми актуальністю, науково-теоретичним рівнем, новизною постановки та розв'язанням проблем, практичним значенням відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог щодо оформлення дисертації» (zareestrovanoogo в Міністерстві юстиції України від 03 лютого 2017 р. за № 155/30023), Порядку

присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, зі змінами, Постановою КМ № 341 від 21.03.2022), а її авторка Поліщук Ірина Віталіївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи Уманського державного
педагогічного університету імені Павла Тичини

Т.Д. Кочубей

Підпис засвідчую:

Ректор університету

О.І. Безлюдний